

реалізації пробаційних програм (за чинним законодавством) трансформувались та полягають у наступних обов'язках:

- виконувати суспільно корисні роботи;
- перебувати під електронним моніторингом;
- дотримуватись обмежень пробаційного арешту.

Маємо зазначити, що до порядку зміни наглядових засобів науковцями чітко виписані суб'єкт та механізм зміни строків, відповідно до яких тривалість пробації може бути збільшена на строк від 1 до 3 років, а засоби пробації за поданням уповноваженого органу з питань пробації змінені або доповнені судом.

Проаналізувавши новели проекту, з огляду на візію пробації, хотілось би відмітити зростання складності місії уповноважених органів з питань пробації. З огляду на це, слід погодитись із думками, висловленими міністром юстиції України Д.Л. Малюською на III Міжнародній конференції кримінальної юстиції, що напрями реформування вбачаються не лише у законотворчості, а й у розвитку інфраструктури пробації та реформуванні її кадрового потенціалу.

Література:

1. Баулін Ю.В. Основні положення проекту КК України. *Проект Кримінального кодексу України у фокусі академічної думки: матеріали вебінару* (м. Харків, 21 січ. 2021). Харків: Право, 2021. С. 5-9.

2. Кримінальний кодекс України (проєкт станом на 29.03.2021). *Проект Кримінального кодексу України у фокусі академічної думки: матеріали вебінару* (м. Харків, 21 січ. 2021). Харків: Право, 2021. 186 с.

«ПЕНІТЕНЦІАРНА ПОЛІТИКА»? ЧИ ВСЕ Ж «КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧА»?

Гумін О. М.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права і процесу
Інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Кримінально-виконавчу політику у літературі називають по різному: політика у сфері виконання покарань, пенітенціарна політика, тюремна політика. Так яка назва на сьогодні має вважатись правильною?

У часи існування СРСР ця політика мала назву «виправно-трудова політика». Але цей термін після внесення змін на початку 90-х років у систему покарань перестав відповідати своєму змістові, оскільки із виправно-трудового законодавства були виключені вислання і заслання, призупинені такі види кримінально-правового впливу, як умовне засудження до позбавлення волі, умовне звільнення з місць позбавлення волі з обов'язковим залученням до праці. Сьогодні, з точки зору чинного законодавства, заходи виправно-трудового впливу в повному обсязі застосовуються лише при виконанні позбавлення волі. Отже, норми чинного виправно-трудового законодавства мають переважно кримінально-виконавчий характер. Крім того, найменування «виправно-трудова політика» і відповідна галузь права орієнтуються насамперед на залучення засуджених до праці при виконанні кримінальних покарань. Між тим, попередня історія системи місць позбавлення волі засвідчила, що ідея використання праці засуджених значною мірою дискредитувала себе [1, с. 7-8].

У зв'язку з прийняттям Кримінально-виконавчого кодексу України 11 липня 2003 р. відбулася трансформація виправно-трудового законодавства в кримінально-виконавче законодавство і відповідно здійснено перехід від виправно-трудової політики до кримінально-виконавчої [2, с. 89].

У пострадянський час при активному зверненні до західної практики і термінології стали все частіше застосовуватися такі словосполучення, як «пенітенціарна політика», «пенітенціарне право», «пенітенціарне законодавство», в тому числі професорами М. Стручковим і М. Мелентсьвим. Більш того, в монографії «Радянська виправно-трудова політика та її роль в боротьбі зі злочинністю» (1970) професор М. Стручков описав процес появи поняття «пенітенціарна політика» в кінці XVII ст. в штаті Пенсильванія в США, де було побудовано в'язницю під назвою «пенітенціарій» [3, с. 52-53]. Звідси і пішли в подальшому поняття «пенітенціарна система», «пенітенціарні установи».

Яскравим апологетом широкого запровадження у вітчизняній науковий обіг терміна «пенітенціарний» (як стосовно політики, так і стосовно системи) є професор І. Богатирьов, який навіть виступив керівником Пенітенціарної наукової школи «Інтелект», тобто увів термін «пенітенціарної» у назву цієї школи.

Цікаво, що суперечкою між поняттями «кримінально-виконавча політика» та «пенітенціарна політика» питання не вичерпується. Існує ще низка підходів, автори яких пропонують ще по іншому назвати розглядувану нами політику.

Так, як зазначають автори підручника «Кримінально-виконавче право України. Загальна та Особлива частини» за загальною редакцією професора О. Литвинова та професора А. Степанюка, стосовно напрямку

діяльності держави у сфері виконання кримінальних покарань слушним є вживання терміна «політика у сфері виконання кримінальних покарань», бо він є більш містким, ніж «кримінально-виконавча політика», оскільки не обмежується застосуванням державного примусу. Політика у сфері виконання покарань визначає цілі, принципи, стратегію, напрями діяльності органів та установ виконання покарань, її основні форми та методи [4, с. 21].

Кримінально-виконавчу політику в літературі також розглядають як один із напрямів пенальної політики. Як вважають Г. Гребеньков, М. Палій, Є. Назимко, одним з напрямів пенальної політики є кримінально-виконавчий, який встановлює шляхи досягнення мети покарання, передбачає основні засоби виправного впливу на засуджених, порядок і умови відбування тих чи інших видів покарань, порядок звільнення від відбування покарання, тобто деталізує положення кримінально-правової сфери в питанні виконання покарання [5, с. 72].

Так все ж таки, яке з досліджуваних понять є більш точним і як вони співвідносяться між собою?

Зі змісту більшості наукових розвідок на тему кримінально-виконавчого права можна зробити висновок, що їх автори фактично ототожнюють поняття «кримінально-виконавча система» та «пенітенціарна система». Про це згадує й О. Шкута, пишучи, що у сучасних вітчизняних дослідженнях проблем пенітенціарного середовища термін «пенітенціарна система» вживається у значенні, яке по суті тотожне терміну «кримінально-виконавча система»: пенітенціарна система розглядається як система органів і установ виконання покарань. В той же час цей автор зазначає, що «пенітенціарна політика, пенітенціарні установи та персонал цих установ мають дещо інше змістовне навантаження» [6, с. 82].

Досить крайньо висловлюється професор Г. Радов, пишучи, що «поняття, зміст та структура пенітенціарної функції держави не тотожні кримінально-виконавчій або виправно-трудовій функції. Сутність останніх базується на вирішенні локальних, формально-юридичних обов'язків і не охоплює об'єктивно суспільно корисного результату, досягнення якого має прагнути держава, виконуючи покарання» [7, с. 6].

То що ж ми маємо у результаті? Проаналізувавши чинну нормативно-правову базу та практику її застосування, безспірним можна вважати наступне:

1. Галузь права, яка регулює питання відбування та виконання покарань, називається кримінально-виконавче право України;
2. Базовим нормативно-правовим актом у цій сфері є Кримінально-виконавчий кодекс України;
3. Система органів та установ виконання покарань, як і умови виконання та відбування цих покарань, міститься у Кримінально-виконавчому кодексі України;

4. Кримінально-виконавчий кодекс України у чинній редакції не оперує поняттями «пенітенціарний» чи «пенітенціарна».

З наведеного можна зробити висновок, що вести мову про пенітенціарну систему можна буде лише тоді, коли вона замінить існуючу нині кримінально-виконавчу систему, оскільки вони фактично дублюють одна одну, або хоча б після офіційної зміни назв галузі права та її основного нормативно-правового акту.

Відтак, на цей момент, вести мову про пенітенціарну систему чи політику можна лише в науковому, абстрактному плані, з позиції перспективи. На сьогодні ж, ведучи мову про офіційно існуючу і юридично врегульовану політику та систему у цій сфері, ми маємо послуговуватись термінами, закріпленими у базових нормативно-правових актах (в першу чергу – у Кримінально-виконавчому кодексі України), а саме – «кримінально-виконавча політика», «кримінально-виконавча система» і т.д.

Література:

1. Кримінально-виконавче право України: (Загальна та Особлива частини): навч. посіб. / О. Джужа, С. Фаренюк, В. Корчинський та ін.; за заг. ред. О. Джужи. 2-е вид., перероб. та допов. К. : Юрінком Інтер, 2002. 339 с.

2. Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Щодо визначення поняття «кримінально-виконавча політика». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. № 18. С. 88–91.

3. Стручков Н. Советская исправительно-трудовая политика и ее роль в борьбе с преступностью. Саратов : СарГУ, 1970. 271 с.

4. Кримінально-виконавче право України. Загальна та Особлива частини: підручник / О. Литвинов, А. Степанюк, І. Яковець, К. Автухов, А. Гель, С. Лосич, Є. Назимко; за заг. ред. д.ю.н., проф. О. Литвинова та д.ю.н., проф. А. Степанюка. К. : ВД «Дакор», 2015. 632 с.

5. Гребеньков Г., Палій М., Назимко Є. Пенальний вимір правової політики держави у сфері протидії злочинності. *Вісник Академії адвокатури України*. 2010. № 1 (17). С. 68–73.

6. Шкута О. Визначення пенітенціарної системи як елемента кримінально-виконавчої доктрини. *Науковий Вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2016. Вип. 17. Том 3. С. 79–83.

7. Радов Г. Роль та місце пенітенціарної системи в структурі державного управління України. *Проблеми пенітенціарної теорії та практики: Бюлетень*. 1997. № 1 (2). С. 5–10.